

DUNYO MAMLAKATLARIDA XALQARO MOLIYA BOZORI VA
XALQARO MOLIYAVIY MARKAZLAR RIVOJLANISHINING
ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

Qayumova Munira Shukurilla qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

2-kurs magistratura talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola xalqaro moliya tashkilotlari faoliyatiga oid mavjud nazariy yondashuvlarni takomillashtirishga haqida yoritib beradi. Xususan, global iqtisodiy jarayonlardagi moliya tashkilotlarining roli, ularning samaradorligi va ta'sir ko'rsatish mexanizmlari bo'yicha ham alohida to'xtalib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Xalqaro moliya tashkilotlari (XMT), xalqaro bitimlar, jahon savdosini rivojlantirish, xalqaro loyihalarga yo'naltirilgan kreditlar, moliyaviy globallasuvi.

Xalqaro valyuta-kredit va moliya munosabatlarining tashkiliy tuzilmasi o'ziga ko'plab xalqaro tashkilotlarni qamrab oladi. Ulardan ba'zilari ko'pgina vakolatlarga hamda yuqori miqdordagi moliyaviy resurslarga ega bo'lgan holda xalqaro valyuta-kredit va moliya munosabatlarini tartibga solishda ishtirok etadi. Boshqalari esa, hukumatlararo muhokama etish uchun forumlar tashkil etish hamda valyuta-kredit va moliya siyosati bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish bilan shug'ullanadi.

Xalqaro moliya tashkilotlari o'zida jahon iqtisodiyoti barqarorligini ta'minlash uchun moliya va valyuta-kredit munosabatlarini tartibga solish maqsadlarida davlatlararo kelishuv asosida tashkil etilgan xalqaro tashkilotlarni ifodalaydi.

Xalqaro moliya tashkilotlariga Xalqaro Valyuta fondi, Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Xalqaro hisob-kitoblar banki, Osiyo, Amerika, Afrika mintaqaviy rivojlanish banklari va boshqalar kiradi.

Xalqaro moliya markazlari (MFC) zamonaviy xalqaro moliyaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi hisoblanadi. Uning asosiy tarkibiy qismlaridan biri rivojlangan milliy moliya bozorlarining mavjudligi, boshqa mamlakatlarning o'xshash bozorlari bilan faol hamkorlik qilishdir. Misol tariqasida, AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya, iqtisodiy rivojlanishida moliyaviy bozorlar muhim rol o'ynaydi va bu mamlakatlarning eng yirik shaharlari (Nyu-York, London, Tokio) asosiy xalqaro moliya markazlari hisoblanadi.

Bunday shaharlar global iqtisodiyotga eshik sifatida qaralishi mumkin. Ular milliy va jahon iqtisodiyotining ishlashi uchun muhimdir, chunki ular katta moliyaviy, axborot va intellektual resurslarga ega bo'lib, yirik ishlab chiqarish, savdo, moliya, xizmat ko'rsatish kompaniyalari, ixtisoslashgan moliya institutlari va banklarning ko'pchiligiga asoslangan.

MFC faoliyatining, ularning rivojlanish tendentsiyalarini o'rganish yangi jahon iqtisodiyotining mohiyatini, uning o'ziga xos xususiyatlarini va harakat mexanizmlarini tushunishning eng muhim yo'nalishi hisoblanadi. Shu bilan birga, yangi moliya markazlarining rivojlanish tendensiyalarini, ularni xalqaro korporatsiyalar tomonidan o'zlashtirilgan moliya bozorida raqobatga kiritish xususiyatlarini aniqlash ham ilmiy, ham amaliy qiziqish uyg'otadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliya bozorini rivojlanishiga qarab, uning ishtirokchilari faoliyatini ikki xil tartibga solish amaliyoti taraqqiy topgan, ya'ni ular davlat va bozor munosabatlariga mos, yoki bozor orqali tartibga solish shakllari hisoblanadi. Moliya bozorini bozor orqali tartibga solish iqtisodiyotning qiymat va talab-taklif qonuniga asoslanadi. Moliya bozorida ushbu qonunlarning amal qilishi raqobat muhitida jahon iqtisodiyoti ehtiyojlariga mos ravishda xalqaro moliyaviy oqimlarni ta'minlab beradi. Iqtisodiy agentlar alohida moliyaviy vositalar narxining (kursi yoki foiz

stavkasi) o'zgarishi, shakllanishi orqali ularni sotib oluvchilarning talablarini va ularga bo'lgan taklifni aniqlaydilar. Bunda, xalqaro moliya bozori o'zini-o'zi tartibga soluvchi tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Jahon iqtisodiyotida xalqaro moliya bozorining segmentlari tadrijiy ravishda muayyan bosqichlarda shakllangan. Mazkur bozor taraqqiyotining oxirgi bosqichida fond segmenti va xalqaro derivativlar bozorlari jadal rivojlangan. Zamonaviy xalqaro moliya bozorining rivojlanish tendentsiyalari quyidalarda namoyon bo'ladi:

1. Moliya bozori barcha sektorlarining jadal sur'atlarda rivojlanishi bilan birga kechayotgan baynalminallashuv va globallashuv jarayonlarining chuqurlashuvi;

2. Transmilliy kompaniyalar, banklar va global moliya muassasalari, shuningdek, alohida davlatlar va davlatlar guruhlarini o'rtasidagi xalqaro raqobatning kuchayishi;

3. Chegaralarni oshib o'tadigan moliyaviy oqimlarning yuqori sur'atlarda harakatlanishi va moliya bozorining tuzilmaviy sektorlari o'rtasidagi aloqadorlikning oshishi;

4. Axborot tizimlari va elektron aloqa vositalarining jadal sur'atlarda rivojlanishi;

5. Bozorni bevosita tartibga solishning susaytirilishi;

6. Moliya bozori ishtirokchilari faoliyatining an'anaviy sohalari o'zgarishi (universal banklar fond sektorida anderrayter, tashkillashtiruvchi va treyderlarga aylanmoqda; investitsiya banklari sindikatlashgan kreditlarni tashkillashtirmoqda, shuningdek, loyihalarni moliyalash bilan shug'ullanmoqda; tijorat banklari, o'z navbatida, investitsiya banklarining an'anaviy faoliyatlariga aralashmoqda va h.k.);

7. Moliya bozori ishtirokchilarining ixtiyoriy qo'shilishi yoki yirik ishtirokchilar tomonidan o'z tarkibiga olinishi jarayonlari kuchaymoqda, bu esa, o'z navbatida, moliya bozorining barcha sektorlarida operatsiyalarni amalga

oshirish imkoniga ega bo'lgan universal moliyaviy xoldinglarning yuza kelishiga sabab bo'lmoqda;

8. Moliya bozoridagi operatsiyalar riskini kuchayishiga sabab bo'luvchi derivativlar bilan bitimlar hajmi o'sish tendentsiyasiga ega;

9. AQSh dollari mavqeining tushishi va qadrsizlanishi, bu, o'z navbatida, xalqaro moliya bozoridagi muvozanatning buzilishiga, zamonaviy moliya bozorining inqirozdan keyingi rivojlanishiga shart-sharoitlar yaratishga xizmat qilishi mumkin.

Moliya tizimi barqarorligini ta'minlash iqtisodiyotni modernizatsiyalash, ishlab chiqarishda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarida zamonaviy texnika-texnologiyalarni joriy qilish va shu asosda raqobatbardoshlikka erishish, jahon bozorlaridan mustahkam o'rin egallash, mamlakatimizning eksport salohiyatini oshirish kabi vazifalarni amalga oshirish bilan bevosita bog'liq. Mazkur masalalarni ijobiy hal qilishda mamlakatning xalqaro moliya munosabatlaridagi ishtiroki muhim o'rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Keynes, J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. Macmillan, 1936.

2. Mundell, R. A Theory of Optimum Currency Areas. The American Economic Review, 1961.

3. Toshmuhamedov, Sh. R. Xalqaro iqtisodiy tashkilotlar: tuzilma va faoliyat. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.

4. Xolbekov, A. M. Xalqaro moliya va kredit tizimi. Toshkent: Universitet, 2020. 5. Abdukarimov, N. M. Globallashuv sharoitida moliyaviy barqarorlik. Toshkent: Fan, 2018.

